

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

IN PARADISUM

monoloog

door

Marc Smet

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen
2009
Nr.2371

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste TWEE tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde opvoeringsrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aanvraagkaart die, degelijk ingevuld, minstens vier weken de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. moet worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

Stichting Bredero Auteursrechtenbureau
Valeriaanstraat 13
1562 RP Krommenie

BELANGRIJKE OPMERKING !

Alle rechten voorbehouden. Iedereen die toestemming verkreeg het stuk *IN PARADISUM* op te voeren moet de naam van auteur *MARC SMET* vermelden in alle publicaties die n.a.v. de voorstellingen verschijnen. De auteursnaam moet onmiddellijk onder de titel vermeld worden, in een lettertype minstens half zo groot als dat van de titel, maar minstens twee keer zo groot als dat waarin de naam van de vertaler, regisseur en spelers wordt vermeld.

Wettelijk depot D/1997/220/4
ISBN 978-90-385-04780

© 1997 Toneelfonds J. Janssens/Marc Smet
www.toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag worden veeleevuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

IN PARADISUM

Karel, een 50-jarige vrijgezel, vertelt zijn leven en ook dat van zijn moeder en hoe hun leven door elkaar verstrengeld is. Hij doet dat ironisch, soms zelfs sarcastisch. Het is een subtiele, niet te onderscheiden mengeling van fictie en realiteit.

Heel wat heilige huisjes worden met de grond gelijk gemaakt. De humor is nooit vrijblijvend, maar heeft steeds een wrange nasmaak.

" In Paradisum " is in de eerste plaats een verhaal. Een verhaal over frustraties, gemiste kansen, onderdrukking, hypocrisie, onverschilligheid, eenzaamheid, over haat misschien.... of is het liefde.

Decor

Een rommelige vrijgezellenflat, een kruipkotje. De kamer bevindt zich op de eerste verdieping.

Achteraan: iets naar rechts een deur die uitgeeft op een hall; iets naar links: een raam met oude gordijnen uitgevend op de straat. Links staat een strijkplank opgeplooid tegen de muur.

Rechts van achter naar voor: een staande kapstok, een wasmachine, een keukenblok met waterbak en aanrecht en daaronder gordijntjes waarachter de kuisprodukten staan en vooraan een kleine ijskast. Op het aanrecht staat een ganse hoop rommel: potten en pannen, vuile afwas, kuisprodukten, een microgolfoven.

Links van achter naar voor: een kleerkast met twee deuren, een lage dressoir met daarop telefoon, vooraan draagbare TV.

Midden achter staat een droogrek open met daaraan was die te drogen hangt: enkel zakdoeken en handdoeken.

Iets links vooraan: sofa (gericht naar het publiek). Iets rechts vooraan: oude tafel met twee houten stoelen. Ook de tafel staat vol rommel.

De kamer is versierd met allerlei snuisterijen die eerder van de moeder dan van Karel afkomstig zijn.

Eerste bedrijf

*We horen de sleutel in het slot. De deur wordt openge-
maakt. Karel komt binnen. Hij steekt het licht aan, kijkt even
rond in zijn kamer en gaat het overgordijn sluiten.*

*Hij doet zijn grijze overjas uit en gaat die aan de kapstok
hangen.*

*Hij draagt een donkergrijs pak, een wit hemd en een zwarte
das. Hij komt naar voren.*

KAREL: Karel De Graaf, vijftig jaar ongeveer, misschien iets meer,
misschien iets minder. Het heeft geen belang en het interesseert mij ook
niet. Helemaal niet.

Ik heb zopas mijn moeder begraven. Zo wordt dat toch gezegd: ik heb
mijn moeder begraven, alhoewel ik er zelf geen poot heb naar
uitgestoken.

En eigenlijk is ze niet begraven; ze is verbrand. Maar dat wordt
helemaal niet gezegd. Stel je voor: ik heb mijn moeder verbrand. De
vuurbol die met een enorme gloed in enkele ogenblikken dat lichaam
verkoolt, verteert. Het is hygiënisch, zegt men... Godverdomme, het is
luguber.

Veel volk was er niet meegekomen naar het kerkhof. Het regende een
beetje... van die ellendige motregen die zo typisch is voor deze tijd van
het jaar. Motregen met wat mist... het maakt dat alles een beetje
vervaagt, een beetje onwezenlijk wordt.

De begrafenisondernemer nam de urne uit de lijkwagen. We moesten
volgen. Enkele mensen. " We kunnen daar toch niet veel komen doen hé
Karelkje" zei tante Agnes met haar gelakte schoenen. " Nee tanteke,
blijf maar zitten... er is teveel modder op het kerkhof en ge hebt uw
botten niet aan zie ik. " Ze moest lachen... de teef.

Een korte donkere stoet tussen hoge cypressen, een somber schilderijtje, zo gejat uit de boeken van een weemoedige Timmermans.

We gingen naar de strooiweide. Stel je voor: ligweide, speelweide, strooiweide. Ik hoop dat ze die dingen niet door elkaar haspelen.

De pastoor was niet meegekomen. Hij moest nog een " trouwmis " doen. " U begrijpt dat wel, mijnheer De Graaf." Natuurlijk begrijp ik dat... tienduizend ballen... natuurlijk begrijp ik dat... de klootzak.

De strooiweide was veel kleiner dan ik mij had voorgesteld. " Och mijnheer, hier kunnen er veel liggen. " Ik denk dat het als grap bedoeld was maar ik had hem kunnen wurgen.

Omdat de pastoor er niet was zou hij, de attente begrafenisondernemer dus, zelf een gebedje doen.

Hij zette zijn strooi- of hoe heet dat ding?- op de grond. Bijna kantelde hij. Net niet. De " grijze pet " diepte uit zijn binnenzak een verfrommeld papiertje op, een papiertje getekend door jarenlange " pastoorsafwezigheid ".

Met een lijzige , zagerige stem debiteerde hij enkele katholieke zinnen, over het mysterie van de dood en zo... en over het terugkomen bij de vader. Hij had een smoel om hout op te kappen.

Toen begon hij plechtig met zijn strooi- of hoe heet dat ding?- een soort veredeld wierookvat - rond te lopen. Enkele witgrijze wolkjes die even omhoog vlogen en dan weer neerdwarrelden ; deels op het gras en deels ernaast op het grinten pad. Wat doet het er ook toe?

Het is ongelofelijk hoe weinig er van een mens maar overblijft: enkele wolkjes. Waren ze van mijn moeder... of van de kist... of een mengeling van de zevenentwintig andere lijken die ze die dag verbrand hadden? God mag het weten... voor zover er natuurlijk een god bestaat.

Toen het laatste wolkje neergedwarreld was bleef de begrafenisondernemer even staan. Hij zette de pot neer en bracht een soort militaire groet. Waarom deed hij dat godverdomme?

De enkele familieleden die meegekomen waren stonden te wenen. waarschijnlijk was dit een emotioneel moment. Ik voelde niets... geen kloten voelde ik.

Ik keek naar de pseudo-militair, een wassen beeld net voor het gaat smelten. Zijn zwarte schoenen waren grijs-wit. De helft van mijn moeder hing daar aan. Hoe kon dit nu een emotioneel moment zijn?

Tot slot mochten we allemaal een klein groen takje op de weide smijten. Gans het kerkhof was gevuld met van die groene hagen. Men moest het snoeiafval toch ergens kwijtraken. Waarom dat groene takje:" uit eerbied voor de overledene " of " om het geld dat we in het mandje zouden smijten "? Shit!

Het regende... er was mist... alles was een beetje vervaagd. Als morgen de zon schijnt rijdt men het gras af: een grote grijze stofwolk... een mengeling van dierbare overledenen.

Ik hoop dat je er geen bezwaar tegen hebt als ik mijn vest uitdoe. Dat ding spant en wringt langs alle kanten. Ik ben dat niet meer gewoon de laatste tijd. Maar mijn moeder zei altijd: " als ge op een feest zijt manneke zorg er dan voor dat ge er altijd schoon en deftig uitziet." Ze sprak een beetje gewoon, mijn moeder, maar dat... stoorde mij niet.

Hij gaat zijn jas weghangen aan de kapstok en maakt zijn das wat los.

Dus ik deed wat moeke zei: ik hield mijn jas en mijn das aan op de " koffietafel ".

" De koffietafel " : een bizar woord, een bizarre aangelegenheid ook.

Ik had op de doodsbrief vermeld: " Familie en vrienden worden verwacht in " De aarden pot"".

Ik weet het, ik weet het ... het is een lugubere naam voor een feestzaal naast een kerkhof, zeker als je weet dat de aarden potten op een lopende band achter de feestzaal doornvliegen om uitgekieperd te worden op één of ander grasveld. Luguber, ik weet het, maar die naam bestond al eeuwen, dus lang voor er in deze regionen van crematie sprake was. " We kunnen die naam toch niet veranderen... de traditie hé mijnheer." Ik slikte even en zweeg.

" Familie en vrienden worden verwacht in " De aarden pot "" . Ik wist niet dat onze familie zo groot was en ik was stomverbaasd over het aantal vrienden dat zij - of ik - of wij wel hadden. Lange rijen lang. Het was gratis.

Iedereen stond buiten te wachten aan de zaal. " Niet te lang hé Karelkje want straks gaat het terug regenen ". Tante Agnes, de familiekwal of familiekwaal... je mag kiezen.

Ik ging als eerste binnen. Lange rijen tafels, keurig gedekt. Achter de tafels, in perfecte slagorde: enkele gepensioneerde dames die kwamen opdienen. " Ge zijt precies een beetje te laat mijnheer De Graaf, ik hoop dat ge weet dat we rond vier uur moeten stoppen, want we moeten nog opkuisen want deze avond is er hier een bal van de KWB, een verkleed bal hé mijnheer De Graaf, een gemaskerd bal met ne prijs voor de plezantste en ne prijs voor de lelijkste."

Ik dacht nog: " Och madammeke, ge zult niet veel werk hebben, ge kunt zo gaan... altijd prijs." Maar ik zei niets. Het volk stond buiten te wachten... en tante Agnes ook.

Ik stelde mij op aan de deur om iedereen te begroeten. Precies een trouwfeest maar dan zonder cadeau's.

De mannen gaven mij een stevige hand - dat hoort zo onder mannen - en een schouderklop. Ze murmelden iets tussen hun tanden van deelneming of zo. Soms kon ik vaag vermoeden dat ze het woord " christelijk " gebruikten maar dan kon ik zéker horen dat ze het niet meenden. Och die mannen.

De vrouwen hielden eraan mij te kussen. Een ellendige lijdensweg van uitgelopen mascara met de walgelijkste parfum. De meesten hielden mijn hand een tijdje vast en wreven erover. De koude rillingen liepen over mijn rug. Klamme handjes, lauwe, kleffe zoenen. Een hele troost voor mij dus.

Toen iedereen eindelijk binnen was riep het opperhoofd van de gepensioneerdensbond: " Allemaal aan tafel. " Ze had al twintig keer op haar horloge gekeken, die Teutoonse drol.

Het sein was gegeven. Iedereen kon aan tafel. Een lawaai en een gewriemel van jewelste. " Daar is nog een plaatske Germaine - Kom hier maar zitten Agneske, dan kunnen we wat praten - Frans, waarom gaat gij nu zo ver zitten? - Die mannen hé Irma. "

En eigenlijk werd alles door mekaar gezegd, wat zeg ik : geroepen. Het was nu eenmaal een kenmerk van onze familie dat ze de meest gewone dingen, de meest banale zinnen op een roepende, nee, schreeuwende manier vertolkten. Oorverdovend. Doffe ellende.

Iedereen zat. Tante Non stond recht. Iedere familie die zichzelf respecteert heeft een tante non. De dag van vandaag begint die soort wel meer op gemummificeerde fossielen te lijken maar het voordeel is dat ze op die manier geconserveerd nog tientallen jaren kunnen meegaan.

Tante Non stond dus recht. Wat te vrezen was gebeurde : zij zou " het gebedje " doen. Met een krakende, piepende stem begon zij " Het Onze Vader" te prevelen. Halverwege stopte zij met de bedoeling dat iedereen nu zou invallen. Een amorf geruis was het gevolg.

De meesten produceerden enkele onverstaanbare klanken : ik denk dat zij de tekst niet meer perfect kenden... denk ik.

Toen Het Onze Vader voorbij was wilde nonkel Albert zich al op de pistolets storten maar de ijskoude blik van Tante Non blokkeerde hem en hij werd nog gestraft met drie weesgegroeten en een " Gebed voor het eten." " Heer zegen ons en ook deze spijsen die uw milde hand ons geeft door Christus onze Heer , amen."

Godverdomme, niks milde hand: ik moest die koffietafel betalen en niemand anders. Maar kom, misschien meende Tante Non het wel goed. Zij krijgt het voordeel van de twijfel. Amen dus.

Het begin was - alle verhoudingen in acht genomen - vrij rustig. Iedereen at. De meesten hadden honger en zij die geen honger hadden aten dan maar tegen de honger die zou komen. Ik zat naast tante Agnes. Mijn honger was over.

De Teutoonse garde begon koffie in te schenken, je weet wel, met van die koperen kannen die een zekere luxe weerspiegelen en garant staan voor de kwaliteit van de koffie. Oogverblinding dus.

Het meest omvangrijke exemplaar was langs onze kant begonnen. Toen ze mijn koffie inschonk ging ze vervaarlijk naar voor hellen zodat ik bijna begraven werd onder haar hangborsten. " Nee, geen melk voor mij madam " zei ik spontaan. Het was eruit voor ik het wist. Ze reageerde niet. Ik had niet anders verwacht. Tenandere: time is money.

Om mijn rol van perfecte zoon te spelen ging ik maar eventjes van tafeltje tot tafeltje. Dat hoorde zo. Dat werd geapprecieerd.
" Smaakt het tante Clara? - Ge moet eten hé Simonneke! Wat zegt ge? Uw lijn? Die is toch al naar de knoppen hé Simonneke. - Ha, tante Non, ge hebt dat heel goed gedaan hé, dat gebedje. Wat zegt ge? Dat ge liever nog ne crèmekoek met chocolade wilt. Ik zal er voor zorgen tante

Nonneke - Ge hebt een schoon kleedje aan zulle tante Maria, 't slankt af."

Tegen mijn familie praatte ik altijd een soort gekuist dialect. Als ik het riskeerde van Algemeen Nederlands te spreken dan vonden ze dat ik het nogal hoog " in mijnen bol " had. Lompe bende.

Eigenlijk was het wel een beetje grappig toen ik zo " de ronde van de feestzaal " deed. Iedereen zat te praten, te tetteren, te zeveren, te roddelen.

" De dochter van de bakker is weeral in verwachting. Haar vierde. Die hare vent weet ook van geen ophouden, ze zouden beter zijn spel..."
Leuk, heel leuk.

" Jos van Chantal van op den hoek is er uitgetrokken, met een ding van twintig jaar jonger. Die ouden bok..." Leuk, heel leuk.

" De jongste van Angèle loopt nu met ne zwarte. Krijgt da binnen. Ik mag er niet aan denken..." Leuk, heel heel leuk dus.

Maar toen ik dan echt dicht genaderd was, verstomden hun zinvolle gesprekken. Ze trokken hun gezicht in een ernstige plooi, een rouwplooi. Sommigen slaagden erin om op enkele seconden een traan, wat zeg ik, een vloedgolf van tranen te produceren. Je moet het maar doen. Klasse.

" Hoe gaat het manneke? " was de meest gestelde vraag. " Manneke " zeiden ze meestal. Ik controleerde even of ik toch geen korte broek aanhad, maar nee...

Eén van de topzinnen was ook: " Ze is gelukkig nu, nu moet ze niet meer afzien, ze is gelukkig."

Met welk recht zeggen zij dat? Wat weten zij daarvan godverdomme? Ik had ze kunnen... maar nee, mijn glimlach bleef, het perfecte masker, de voorbeeldige zoon.

Het was om van te kotsen.

Enkele mannen waren opzij gaan zitten om te kaarten: kleurenwiezen.

Een spel van vragen en meegaan, troef, opbieden, abondance en miserie op tafel. Het gelach, het gejoel, de scheldpartijen raasden door de zaal. Maar dat hoort erbij zegt men. Dat is juist plezant. Miserie op tafel dus... althans, dat was mijn idee over deze boerenkermis. Vlaanderen vakantieland... op ieder moment.

Het was nog altijd geen vier uur, dus we mochten - moesten nog niet buiten. Om aan deze zelfkastijding even te ontsnappen trok ik mij terug in mijn " suite ", het kleinste kamertje, mijn oase van rust en kalmte.

Toen ik daar zat, met mijn broek op mijn enkels, schoot het door mijn hoofd: " In Paradisum, deducant te angeli - Ten Paradijze begeleiden u de engelen. " Ik weet het, het is helemaal geen zicht om in een dergelijke positie Gregoriaanse mijmeringen uit te braken. Maar het was nu eenmaal zo, gek of niet.

De mis dus, de uitvaartmis liever. Ten eerste het klinkt sjieker en ten tweede het is veel duurder.

Een half uur voor " het spel " zou beginnen moest ik aan de kerk zijn. De lijkwagen stond er al. Ze hadden de kist met mijn moeder erin, althans dat veronderstelde ik, ergens in een donkere hoek achteraan de kerk neergepoot. Daarrond hadden ze wat paarse doeken gedrapeerd, een paar forse kaarsen aangestoken.

Achteraan de kerk stond zo een adjudant, zo'n aangeklede marjonet. Uit een emmer waar zogezegd wijwater in zat - maar er zat natuurlijk niets in - diepte hij zo een soort metalen knotsje op en duwde dat in mijn handen. Een beetje machinaal maakte ik iets wat op een kruisteken moest lijken - dergelijke gebaren zaten er nu eenmaal ingebakken.

Daarna werd ik naast de kist " geposteerd " - een leuk woord waarvan ik zelfs niet weet of het bestaat. Ik was de enige zoon, zij was mijn moeder. Daar stond ik dus... alleen.

De eersten die binnen kwamen waren de beroepskwezels. Je denkt misschien dat die niet meer bestaan, of dat die alleen bestaan hebben om boeken van Ernest Claes mee op te vrolijken. Maar nee... ik zag ze ... ze bestonden echt.

Ze bewogen, ze bogen hun hoofd, ze knielden of deden toch een poging, ze waren omgeven met een waas van gerimpelde maagdelijkheid. Alleen van dat laatste ben ik niet zeker, maar kom.

Dan kwamen vrienden en familie. De mannen stoer, de vrouwen wenend omdat dat nu eenmaal zo hoorde. Allemaal deden ze iets met die metalen knots, soms zelfs iets wat op een kruisteken leek. Tante Agnes stond zelfs op het punt om die knots mee te nemen naar haar plaats maar gelukkig werd ze gecounterd door onze beweeglijke meneer Tussaud. Het was bijna grappig. De perfecte tragikomedie.

De familie zat vooraan, de mannen rechts, de vrouwen links. Kan je dat geloven: de mannen rechts, de vrouwen links. Dit is een oeroude katholieke traditie die ongetwijfeld zijn oorsprong vindt in één of andere theologische verklaring van een obscuur artikel uit de bijbel. Het oude of het nieuwe testament. Ik ben er niet zeker van.

Deze traditie zal nog eeuwen blijven bestaan, tot er misschien een progressieve paus - *contradictio in terminis* - opduikt die het als zijn levensdoel ziet om mannen en vrouwen door elkaar te laten zitten bij een begrafenis. Hij zal de geschiedenis ingaan als de meest progressieve paus uit het laatste millennium.

Toen iedereen gezeten was kwam de pastoor naar achter. Een exemplaar tussen de zestig en de negentig jaar. Dat is een periode waarin pastoors heel weinig veranderen.

Naast hem liep ook een soort pastoor of toch iets wat daarop lijkt. Hij was iets ouder, een jaar of twintig ouder, maar duidelijk van geringere

komaf. Iemand uit de B ploeg van onze moeder de Heilige Kerk zogezegd.

Het oudste specimen droeg een pot met daarin echt wijwater deze keer en ook een soort scheerkwast met enorme afmetingen.

Aan de kist deed de pastoor een gebed of toespraak. Ik weet nog steeds niet of het in het Latijn of het Nederlands was. Daarna besproeide hij de kist en ook mij overvloedig met zijn scheerkwast. Ik had mij de laatste jaren nog nooit zo " gewijd " gevoeld.

Van de mis zelf is mij niet zoveel bijgebleven. Soms dwaalden mijn gedachten even af.

Wat me het meest opviel waren de omhalingen. Ik had al gemerkt dat er achteraan de kerk een hele resem offerblokken stond: voor de Heilige Antonius, ter ere van de Heilige Man Job, voor Trezeke van Lisieux - waar had ik die naam nog gehoord? - en ook nog ene voor " De Onbevleete Ontvangenis ". Die laatste intrigeerde mij: " De Onbevleete Ontvangenis " , een heerlijke vondst, een vorm van safe sex die mij aan mijn jeugd deed terugdenken.

Maar niettegenstaande al die offerblokken toch nog omhalingen. We waren nog maar pas gezeten of twee lijkdragers kwamen naar voor, bogen gelijktijdig hun hoofd, knielden gelijktijdig met het gezicht naar het altaar. Een perfect spiegelbeeld. Uren intensieve training waren daar ongetwijfeld aan vooraf gegaan. Witte handschoenen, koperen geldschalen: absolute topklasse.

De preek. In de loop der jaren heeft dat werkwoord " preken " een pejoratieve klank gekregen, maar nu begrijp ik waarom.
In de pocketreeks: " Pastoor in deze tijd " had de pastoor sermoen 12

gekozen. Het handelde over alleenstaande vrouwen die zich hun hele leven hadden ingezet, kromgewerkt zeg maar voor hun kinderen. Het was perfect dus. De hele kerk snotterde toen hij zei " dat moeder nu van hierboven waakte over haar zoon." Ik keek even naar boven maar zag alleen maar een zwartgerookt plafond.

De preek was gedaan. De pastoor boog heel even naar voor. Eén moment dacht ik dat de massa zou beginnen applaudiseren, maar zoveel enthousiasme kan men binnen deze structuren niet verwachten.

Nog voor de brave man - nu ja - zijn laatste woorden koud waren, was het alsof een onzichtbare, maar toch iemand met veel macht, een signaal gaf. Tientallen sjakochen -op zo een gelegenheid draagt men een sjakoch en geen handtas - tientallen sjakochen gingen open. De vrouwen gingen op zoek naar hun geld. De mannen hadden dat al vooraf in hun zakken gestoken. Hier en daar hoorde men het gerinkel van de muntstukjes - een vijffrankstuk, verdorie een vijffrankstuk... ik kan toch geen stuk van twintig geven. Deze serene gedachten zweefden door de kerk.

De " Offergang " begon, kortweg de " Offer." Dit is een spektakel met een drievoudig doel: ten eerste voor de pastoor dient het om geld te verdienen, ten tweede voor de grote meerderheid om te laten zien dat ze er geweest zijn en ten derde voor iedereen om " een prentje " te krijgen. Een kinderhand is gauw gevuld.

Twee lange rijen schuifelende mensen, een onhandig knikje voor de kist, een onduidelijke beweging naar de pateen - een soort veredelde discusschijf - , een aarzeling wanneer men de kist passeert, net zo traag gaan tot men er zeker van is dat men door iedereen gezien is.

" De Offer " is een zinvolle activiteit.

Nog maar pas zijn de securitas mannen met hun buit naar de sacristie verdwenen -het financieel resultaat van deze operatie moet gekend zijn